

מקללה לברכה: איך נפטרים מצרה ומכאוב?

לפני חצי שנה ניגשה אלי אישה ממתפללות בית הכנסת וסיפרה על בעיה רפואית שמטרידה אותה. משהו הציק לה באחת העיניים ורופא מומחה מצא אבני סידן בפנים העין (כמו אבנים במרה). הוא הסיר את האבנים, אבל הכאב מתחיל בעין השנייה והיא חוששת שזה יחזור שוב ושוב. היא פונה אלי לקבל עצה רוחנית להיפטר מזה.

אמרתי שהרבי מלמד אותנו, שהתשובות לבעיות הגשמיות נמצאות בממד הרוחני הקרוב לאותו תחום גשמי ועליה לחשוב על התחזקות בהלכות הקשורות לעיניים. הזכרתי כדוגמה את ההלכה, שאסור לגעת בעיניים לפני נטילת הידיים בבוקר, משום שרוח הטומאה מהלילה מזיקה לעיניים. היא הגיבה שאיננה מקפידה כראוי על נטילת הידיים בבוקר ותתחזק ליטול ידיה מיד עם הקימה מהשינה. לא מזמן היא שיתפה אותי שהכאב בעין חלף ברוך ה' והיא נפטרה מהבעיה.

הסיפור הזה, כמו רבים דומים שנחשפתי אליהם פעמים רבות, מלמד מסר משנה חיים: הגשמיות משתלשלת מהרוחניות. יהודי הוא עובד של הקב"ה, חיינו נועדו במובהק כדי למלא תפקיד בעולם ולכן חיינו הם השתקפות של מילוי ייעודו. כשהוא מבצע תפקידו כראוי - הוא זוכה לתגבור כוחות ולהצלחה, בעוד שכאשר נחלש במילוי ייעודו - איבריו ופרנסתו וכו' נחלשים ח"ו.

זה הרבה לפני שכר ועונש וקשור לעצם סבת הקיום. כשאדם פועל כעובד מצטיין, יש לקב"ה אינטרס לחזק את חיינו ולעודד את מנוחת נפשו. בעוד שכאשר הוא מזייף בתפקידו, הקב"ה מגיש סדרת אותות אזהרה שמזכירות כי הוא פוגע בסיבות להחזיק אותו בתוך העסק.

התפיסה הזו, מיישבת את התמיהה הראשונה בפרשת בחקתי: מה מטרת הקללות? איך הא-ל הטוב והרחום 'מאחל' תרחישים נוראיים לבניו אוהביו? האם לא מספיק לומר ברכות וכבר נדע את ההיפך?

פעמיים בשנה קוראים את פרשת התוכחה, עם הברכות הנפלאות והקללות הנוראיות בתוכה: סמוך לחג מתן תורתנו וסמוך לראש השנה. לפני חג השבועות קוראים את פרשת התוכחה בפרשת בחקתי וקודם ראש השנה קוראים את פרשת התוכחה מפרשת כי תבוא.

כדי להפסיק בין המזל הרע של הקללות לימים הגדולים הללו, קוראים אותן בהפסק שבת אחת מהמועדים. התוכחה הראשונה נקראת בשבת בחקתי ואחריה שבת במדבר מפסיקה בינה ובין מתן תורה. התוכחה האחרונה נקראת בשבת כי תבוא ואחריה פרשת נצבים תפסיק בינה לראש השנה.

הגמרא מציעה טעם מעניין לקריאה בשני המועדים הללו:

1. מגילה לא, ב: עזרא תיקן לישראל שיהיו קורין קללות שבתורת כהנים [פרשת בחקתי] קודם עצרת וקללות שבמשנה תורה [פרשת כי תבוא] קודם ראש השנה. מאי טעמא? אמר אביי ואיתימא ריש לקיש: כדי שתכלה השנה וקללותיה. בשלמא קללות שבמשנה תורה כדי שתכלה שנה וקללותיה, אלא קללות שבתורת כהנים וכי עצרת ראש השנה היא? כן ... דתנן בעצרת נידונים על פירות האילן.

מטרת הקריאה היא כדי להתעורר בתשובה לפני ראש השנה, וכך תכלה שנה וקללותיה. הגמרא מוסיפה כי גם חג השבועות הוא סוג של ראש השנה, משום שבו נידונים על פירות האילן, שמבשילים בתקופה הזו של השנה. השל"ה הקדוש מוסיף הסבר עמוק בשם רבי מאיר אבן גבאי, מראשוני המקובלים ובעל הספר תולעת יעקב על הקשר בין חג השבועות לראש השנה:

השל"ה בשם התולעת יעקב (סתי חג השבועות): הפירות הם הנשמות הפורחות מאילנו של הקב"ה, והעולם נידון ביום זה על התורה שנתנה בו שבטלו עצמם ממנה, והוא אמרם על פירות האילן שלא השלימום בתורה ובמצוות כראוי.

התורה נמשלה לאילן נושא פירות, ככתוב 'עץ חיים היא למחזיקים בה'. גם האדם עצמו נמשל לאילן נושא פירות, ככתוב "כי האדם עץ השדה". מטרת התורה והאדם להצמיח פירות של תורה ומצוות, ולכן יום הדין על "פירות האילן" הוא בעומק הדברים, יום הדין על הפירות הרוחניים שהצמחנו בשנה שחלפה. כמה התמדה ושמחה היו בשנה הקודמת בלימוד התורה וכמה יהיו בשנה הבאה.

כך מביא הרבי בספר 'היום יום', כי חג השבועות הוא ה'ראש' שבו תלוי החלק הרוחני בכל השנה:

היום יום ד סיון: חג השבועות הוא זמן המוכשר לעשות הכול לטובת לימוד התורה והעבודה ביראת שמים, וכן להתעסק בתשובה בנוגע לתורה באין מפריע משטן המקטרג, כדוגמת זמן התקיעות בראש השנה ויום הקדוש דצום הכפורים.

לפיכך קוראים פרשת התוכחה בערב חג השבועות, כדי לעוררנו לראות מעלת ברכות התורה לעומת קללותיה ח"ו, וכך תכלה שנה וקללותיה ונפתח שנה חדשה ומחודשת בלימוד התורה וקיום מצוותיה.

כאן נכנסים לגוף פרשת התוכחה ונהיה רע על הלב בערב קבלת התורה. הפרשה מתחילה עם ברכות נפלאות בכל תחומי החיים כאשר "בחקתי תלכו ומצוותי תשמרו". החיים יהיו מושלמים בבריאות, פרנסה שלום וביטחון, ובשנה הזו ראוי להזכיר במיוחד את ההבטחה "ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד". אחר כך עוברת הפרשה אל ההיפך: "ואם לא תשמעו ולא תעשו את כל הדברים האלה", אז יבוא חורבן והתמוטטות, הפסד במערכה, מנוסה מהקרב ועד גירוש מהארץ.

וכל אחד מעלה את תמיהת המהר"ל מפראג:

2. גור אריה דברים כז, יב: למה כתב קללה בקרא? אדרבה הוי למכתב הברכה [ונבין את ההיפך]?

קושייתו של המהר"ל מתעצמת, לאור העובדה שהתורה אוסרת לקלל יהודי. אף שאנו רגילים לשחרר כעסים ולהחזיר את האיזון והשליטה לעצמנו באמצעות קללות וגידופים – מדובר באיסור מהתורה. כדברי הרמב"ם סנהדרין כו: "כל המקלל אחד מישראל לוקה, שנאמר 'לא תקלל חרש'. ולמה נאמר 'חרש?' שאפילו זה שאינו שומע ולא נצטער - לוקה על קללתו" [וקל וחומר למי ששומע ומצטער].

ובעוד שהרמב"ם מנמק את איסור הקללה בכך שהאדם מקלל בשם הקב"ה, השולחן ערוך (חושן משפט סימן כו) פוסק שאיסור הקללה הוא בעצם הוצאת הנאצה מהפה ואפילו בלי להזכיר שם ה'.

משתי סיבות: הראשונה נוגעת למקלל עצמו, כמאמר העולם 'מי שמקלל – מתקלקל'. פליטת קללות משחיתה את נפש המקלל ומשחררת את היצרים התוקפניים בו. פריקת האגרסיה גורמת לכך שמי שמקלל היום – יפגע מחר. רמב"ם ספר המצוות לא תעשה שיז: "התורה לא הקפידה בעניין המקולל לבד, אלא בעניין המקלל גם כן, שלא יניע נפשו אל הנקמה ולא ירגילה לכעוס".

סיבה שנייה לאיסור הקללה היא שהקללה מתקיימת. ה' ברא את העולם בדיבור ודיבור יוצר מציאות. דיבור הוא סוג של הכאה ופגיעה בעצם קיומו. ידוע הסיפור (היום יום כט תשרי) אודות האיש שצעק על רעהו ש'יקרע אותו כדג' והבעש"ט הראה לתלמידיו כי הדברים מתממשים בעולם גבוה.

הדיבור מעורר גם את המלאכים העליונים לפעול, בבחינת "אל תפתח פה לשטן", שכן הדיבורים עולים למעלה ומעוררים את השטן לקטרג על המקולל (ראו סיפור בהערה¹). לשון החינוך מצווה רלא:

¹ כשהניחו אבן פינה לבית הכנסת של הצמח צדק, הרבי שאל האם החסידים רוצים לשמוע חסידות או סיפור? החסידים זיהו הזדמנות ייחודית וביקשו סיפור. "היה פעם גביר בשם ר' יעקב שהחכיר בית מרזח לאדם אחר. השוכר כשל בניהול המקום ולא העביר את דמי השכירות לרבי יעקב. הגביר התרגז ואיים לפנות אותו מהמקום. העני נסע אל רבו של הגביר, הצדיק מרוז'ין, וביקש את עזרתו. הצדיק קרא לגביר ודרש ממנו למחול את חוב העני. הגביר הסכים ודרש הבטחה כי מכאן ואילך יקבל את התשלום. חלפה שנה ושוב העני לא שילם. שוב קרא הצדיק לגביר ושוב מחל את החוב, אבל דרש הבטחה כי בשנה הבאה יקבל את הכסף. כשהעני לא שילם בפעם השלישית, פקעה סבלנותו של הגביר והוא גירש אותו מביתו ומבית המרזח. כשעלה העשיר לבית דין של מעלה, טען הקטגור כי האיש גירש משפחה עניה לרחוב ויש למצות עמו את הדין. הגביר התגונן בטענה כי פעמיים מחל על החוב ומה עוד יכול היה לעשות? אך מלאכי מעלה דחו את טענתו. בתקיפות של גביר העלה טענה מדהימה: "המלאכים אינם מבינים מה זה כסף. אני תובע כי נשמות שהיו בעולם הזה יפסקו את הדין שלי!". קראו את הנשמות של הב"ח והבית יוסף, אבל הגביר טען שהב"ח והבית

"מנענו השם מהזיק בפינו לזולתנו כמו שמנענו מהזיק להם במעשה. וכעין עניין זה אמרו חז"ל ל'ברית כרותה לשפתיים', כלומר שיש כוח בדברי פי אדם".

מה אפוא מטרת הקללות הנוראות בפרשתנו? התשובה מקבלת אור נפלא בתורת החסידות:

היום יום יז אלול: רבינו הזקן היה בעצמו הקורא בתורה. פעם לא היה בליאזנא בשבת פרשת תבוא ושמע [בנו] אדמו"ר האמצעי - והוא עודנו קודם בר-מצוה - הקריאה מאדם אחר. עוגמת הנפש מהקללות שבתוכחה הביאתו לכאב לב, עד שביום הכיפורים הסתפק אביו האם יוכל להתענות. כששאלו את הבן: הרי בכל שנה קוראים פרשה זו? ענה: **כשאבא קורא אין הם נשמעים לקלות'.**

הכול תלוי במנגינה. משמעותו של אירוע מתהפכת מקצה לקצה אם משנים את המנגינה בה נקרא הסיפור. כך צריך להכיר את המנגינה הנכונה של פרשת התוכחה והדברים מקבלים אור של אהבה.

פרשת התוכחה נועדה להאיר את הרגעים החשוכים בחיינו ולהסביר מה הקב"ה אומר לנו. הקללות מזכירות שהחיים סטו מהדרך הנכונה, שיש משהו שלא עובד וצריכים לתקן אותו. יהודי נמצא בתפקיד כעובד של הקב"ה, ולכן קיומו מושפע ממידת עבודתו ומסירותו לתפקיד. כשהוא פועל תפקידו – מתברך בתוספת כוח להצלחת תפקידו, וכך להיפך ח"ו.

פרשת הקללות היא כמו **חוברת ההדרכה המצורפת לרכב עם הסבר נורות האזהרה הכתומות והאדומות. כך יודעים לפעול מהר בהופעת הנורה.** כאב הוא צפירת אזעקה לעצור את פראות החיים ולתקן מה שצריך, עם דיאטה, כושר וכו'. לכן הקללות הן בעומקן ברכות, כי הן מעוררות לשוב ולתקן את הדרוש תיקון.

האמת היא, שהדברים רמוזים בפרשה עצמה. המפרשים דנים בהרחבה על כך, שהקללות מרובות מהברכות. בעוד שהברכות מתוארות בי"א פסוקים, הקללות פרושות על כט פסוקים?

תנחומא ראה: כשבא משה לברכנו - מעט ברכנו וכשבא לקללנו הרבה קללנו?!... הקללות בתורת כהנים כט פסוקים והברכות יא פסוקים?!... [אלא] מי שמביט בהן מוצא הברכות יתרות על הקללות ... בברכות פתח באל"ף – 'אם בחקתי' וסיים בתי"ו 'ואולך אתכם קוממיות', שהברכות באות מאל"ף ועד תי"ו. ואילו הקללות פתח באות ו' – 'ואם לא תשמעו' וסיים ב-ה' - 'ביד משה' ובין ו ל-ה אין כלום.

המדרש עונה שהברכות רבות על הקללות. הברכות נאמרו מא' עד ת', לרמז שמי שיקיים רצון ה' - יזכה בכל הברכות, כולל הכל מהכל. התורה מזכירה רק את הכללים, בתור ראשי פרקים, כמו "ונתתי שלום בארץ", אבל זה כולל אלפי פרטים, של שלום שלוה ובטחון ושגשוג וידידות עם העמים והשקעות כלכליות וכו'. לעומת זאת, הקללות מתחילות ונגמרות בשתי אותיות סמוכות – ו וה"א. לומר שמה שיש ולא יהיה יותר מזה.

(במילים אחרות: הטוב שווה בכל סוגי הטוב ולכן אין צריך לפרט את פרטי הטוב. אדם אומר "ברוך ה', טוב לי" על כל סוגי הטוב: פרנסה, נחת, בריאות, התקדמות רוחנית והגשמה עצמית וכו'. לעומת זאת, הרע שונה מכאב לכאב ח"ו. כשאדם אומר "רע לי", הוא מפרט "כואבות לי הרגליים, והגב, ולא הולך עם הילדים וכו'". כי אינו דומה הצער הזה לצער ההוא).

כאן עולה השאלה, מה משמעות העניין שהקללות כתובות בסדר הפוך – מ-ו ל-ה', בעוד שהברכות כתובות בסדר ישר מ-א ל-ת? המדרש עונה דברים מפעימים:

ויקרא רבה לה: קללות מן ו עד ה' ולא עוד אלא שהן הפוכות מסדר האותיות (שהאות ו באה אחרי ה). אמר רב אבין: אם זכיתם הריני הופך לכם קללות לברכות. אימתי? כשתשמרו את תורת'.

הקללות באות בסדר הפוך כי כל עניינן הוא להתהפך, להפוך מקללה לברכה. לעורר את האדם לעשות חשבון נפש ולהיטיב את חייו ולפתוח שערים חדשים של שפע מלמעלה.

יוסף עזבו מזמן את העולם החומרי ושכחו מה זה תאוות כסף. רק נשמות שנמצאות בעולם הזה יכולות לפסוק את דינו". הצמח צדק פנה אל קהל החסידים ואמר: "אני חושב שהגביר, רבי יעקב, צודק ומה העמדה שלכם?" החסידים הבינו את הרמז והכריזו שלוש פעמים: "הוא צודק, הוא צודק, הוא צודק".

נחתום את הפרק עם וארט נפלא ברוח זו: מדרש איכה רבה מספר על הרגעים הקשים שלפני החורבן השני. הקנאים הבריונים תבעו מחכמי ירושלים לצאת למלחמה נגד הרומאים שצרו עליה מבחוץ וכדי לא להשאיר ברירה אחרת, העלו באש את מחסני המזון בתוך העיר שהיו יכולים להספיק לעשר שנות מחיה. כך לא תוכל העיר להמשיך לחיות בתוך המצור. האסון נודע לרבן יוחנן בו זכאי וקרא בצער "ואי". שמעו הבריונים את תגובתו ורצו להלשין עליו לראש הבריונים, כי המילה "ואי" מבטאת צער. רבן יוחנן התחמק מהם בטענה שהוא לא הגיב "ואי", אלא "וה", שהוא לשון שמחה.

עד"ז אומר המדרש, שכל מקום שכתוב "והיה" הוא לשון "שמחה", וגם "והיה" מתחיל ב-"וה".

בספר כמוצא שלל רב מביא הסבר בשם החתן של המהרש"א: האותיות "וה" מסמלות את הקללות שכתובות בסדר הפוך וזה סימן שתכלית הקללות להתהפך ולהיות ברכות ולכן הן לשון שמחה.

ב. כדי להבין בעומק יותר את הקשר בין החיים הרוחניים לחיים הגשמיים, כפי שרומזת פרשת התוכחה, נצלול לתוך הפרשה ונעלה תמיהות גדולות ביסודות היהדות שמעלים גדולי המפרשים.

א. איך פרשתנו מבטיחה גמול של ברכות וקללות בעולם הזה על קיום המצוות והרי "שכר מצוות בהאי עלמא ליכא"? הרי קבעו חז"ל כדבר מוסכם שהשכר מגיע בעולם הבא ולא בעולם הזה? ידוע הסיפור על ילד שקיים מצוות אביו וטיפס על העץ לשלח האם ולהוריד גוזלות, ובחזרתו נפל ומת. רבי יעקב ראה ונדהם: כיצד קרה ששתי מצוות שמובטח עליהן אריכות ימים – כיבוד הורים ושילוח הקן – הביאו לקיצור חייו ל"ע"? רבי יעקב הסיק ששכר מצוות אינו בעולם הזה אלא בעולם העליון.

כיצד אפוא מבטיחה פרשתנו שכר גשמי בעולם הזה על קיום המצוות?

3. רמב"ם תשובה ט: מאחר שנודע שמתן שכרן של מצוות הוא חיי העולם הבא... והנקמה שנוקמים מהרשעים היא כרת [הנפש שאינה זוכה לעולם הבא]... מהו שכתוב בכל התורה אם תשמעו יגיע כן ואם לא תשמעו יקרה אתכם כן וכל אותן הדברים בעולם הזה, כמו שובע ורעב ומלחמה ושלוש?

ב. יתירה מכך: הרי הגמרא אומרת דבר הפוך: **הצדיקים סובלים בעולם הזה** כדי להיטהר מניצוצות לא מושלמים שצברו בעולם הזה ויבואו לקבל כל שכרם למעלה, בעוד **הרשעים נהנים בעולם הזה**, כדי לקבל מעט שכר מעשיהם הטובים וכך יקבלו כל עונשם בעולם הבא. בהערה² הובאה דוגמה.

אם כן, פרשת בחקתי הייתה צריכה לומר ההיפך: אם בחקתי תלכו - וקיבלתם שכרם בעולם הבא ואילו בעולם הזה תסבלו קצת, ואם לא תשמעו לי – תיענשו בעולם הבא ותיהנו בעולם הזה?

דרשת הרמב"ן לראש השנה: הרי רבותינו מהפכים קערה זו ואמרו (קידושין לט, ב) כי מי שזכויותיו מרובים מעונותיו – **מריעים** לו (בעולם הזה, לנקותו מעונותיו וייטול שכרו שלם בעולם הבא)... ומי שעונותיו מרובים מזכויותיו – **מטיבים** לו (בעולם הזה, לשלם שכר מצוותיו ולטורדו בעולם הבא)?

ג. עוד תמיהה יסודית שמטרידה את גדולי בעלי המחשבה, כפי שהארכנו בשנים הקודמות: איך יתכן שהתורה מדברת רק על השכר בעולם הזה ואינה מזכירה מילה אחת מהשכר בעולם הבא?

² רש"י סנהדרין מד, ב מספר: בעיירה אחת גר צדיק גמור ולידו רשע גמור, גובה מס של המלך, שכל חייו עשק את העניים. שניהם מתו באותו יום ובני העיר התאספו ללוות את הצדיק. ילדיו של הרשע נותרו לבדם וכדי לחוס על כבודו נשאו אותו בשולי הלוויה של הצדיק.

פתאום נשמעה אזעקה המבשרת על גזלנים מתקרבים. כולם נסו למקלטים והשאירו את המיטות מיותמות, חוץ מתלמיד אחד מסור שנשאר לשמור על כבוד רבו. כאשר חזרו להמשיך את הלוויה, טעו בין המיטות וכל הקהל התאסף סביב הרשע ואילו בני הרשע אספו את מיטת הצדיק. כל צעקותיו של התלמיד לא הועילו וטקס המספד הגדול נערך סביב הרשע ואילו הצדיק נקבר לבדו תחת המציבה שהוכנה לרשע.

אחרי כמה ימים הופיע הצדיק בחלומו של תלמידו והראה לו הכבוד העצום שהוא זוכה למעלה ואת הסבל הנוראי שנגזר על הרשע והוסיף והסביר מדוע התחוללה הטעות המצערת. פעם נכח הצדיק באספה בה ביזו תלמיד חכם ולא מחה על כבודו. לכן נגזר עליו להיקבר במיעוט כבוד בעולם הזה (ולקבל כל שכרו בעולם ההוא). ואילו המוכס עשה מעשה טוב: הוא ערך סעודה מפוארת לכבוד שר האוצר וברגע האחרון ביטל השר השתתפותו. אותו מוכס חמל על האוכל והעניקו לעניים. לכן קיבל שכרו בעולם הזה (לבוא מוכן לעולם ההוא).

ספר העקרים מאמר ד לט: הספק אשר לא סרו ראשונים ואחרונים מלספק בו: למה לא נזכר בתורה היעוד הרוחני בפירוש כמו שנזכרו היעודים הגשמיים?

ד. לבסוף, תמייה כללית: הרי אנטיגנוס איש סוכו מלמד בפרקי אבות "אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס, אלא היו כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס ויהי מורא שמים עליכם". ילד אמור לעשות את רצון הוריו מאהבה או מיראה ולא בגלל הפרס שמבטיחים או לא מבטיחים לו. כיצד, אם כן, מאריכה התורה בפרטי השכר והעונש?

מדרש שמואל אבות א, ג: 'אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס' - בדברי השלם הזה נתחבטו כל המפרשים ... כי יעודי התורה לא יחשו מלקרות בני אדם לעבודת המצווה מפני השכר, שנאמר 'למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך', 'ושמרת את חקיך ואת מצותיו למען ייטב לך'... ואם הוא יתברך רוצה שתהיה עבודתנו להנאתנו ולתועלתנו, איך יאמר אנטיגנוס שהיא עבודה פסולה?

הכרח לומר שפרשת "בחקתי" מדברת על עקרונות אחרים: לא שכר ועונש מדוברים כאן, אלא מערכת תגמול בסיסית ופשוטה יותר. התורה רוצה לקשור בין החיים הגשמיים לחיים הרוחניים ולומר שהגשמיות מושפעת ישירות מהרוחניות.

נעמיק בשיטת הרמב"ם בסוגיה, שהרבי ראה בה יסוד ואבן פינה להתנהלותם ושגשוגם של החיים הגשמיים. הרמב"ם מציב יסוד רבתי: הקב"ה מבטיח שתי רמות נפרדות של תשלום: 1. **דמי מחיה**. ב. **שכר ועונש**. בראש ובראשונה מבטיח הקב"ה כי הוא יספק לנו את התנאים לקיום המצוות מתוך רוגע ושלווה. אדם שמתמסר לעבודתו בעולם, הקב"ה יסיר ממנו את הדאגות וההפרעות בעולם הזה ויאפשר לו להתרכז יותר במילוי תפקידו. מנגד, אדם שלא יעשה את עבודתו ח"ו וחייו יעברו בבטלה ובמרידה במילוי תפקידו – הקב"ה יקשה עליו את החיים ועד שיסלק אותו מעולמו ח"ו.

הדבר דומה לעובד שמקבל תנאים למילוי התפקיד: רכיב השכר כולל חלק מסוים, שנועד לסייע לעובד להתקיים ולנהל חיי משפחתו ברוגע ולהתפנות לעבודתו. הוא מקבל גם דמי נסיעות, ארוחת צהריים, ביגוד והבראה, ומחשב מתאים. ככל שהעובד מתמסר לתפקידו, כך המעביד משפר את תנאי עבודתו: משלם שעות נוספות כדי שיהיה רגוע בעבודתו, מעניק חדר פרטי שיוכל להתרכז, מכשירים משוכללים וכו'. מנגד, כשהעובד מפשל, המעביד מקפיד עליו ומקשה את תנאי עבודתו ועד שמפטר.

ב. מעבר לתנאי הקיום, הקב"ה מבטיח שכר ועונש על קיום המצוות. השכר והעונש הם **מעבר לעצם התנאים להתקיים ולעבוד** והם ביטוי להערכה או חוסר ההערכה שרוחש המעביד לפעולתו של העובד. השכר בא באמצעות עונג עצום או נוחות מופלגת, שהיא הרבה מעבר לעצם הקיום. מנגד, יכולים לפקוד את האדם ייסורים נוראיים וממושכים ח"ו, שהם מעבר לעצם הפסקת הקיום בעולם.

הדבר דומה למנכ"ל חברה שמקבל מיליונים בשכרו. התגמול המופלג הוא הרבה יותר ממה שנדרש לקיומו ומבטא את חשיבות תפקידו. כך אדם שמתייסר בעונש ממושך, שמבטא את חומרת חטאו.

זה ההבדל בין פרשת בחקתי ובין ההבטחות לעולם הבא. כאן עוסקת התורה בהבטחה בסיסית ופשוטה: **לעזור לנו לעבוד אותנו**. הקב"ה אומר לנו **תעזרו לי לעזור לכם**. אני רוצה שתתקיימו בעולם ותעשו את עבודתי ולכן מי שיתמסר לקיום המצוות – יזכה לתנאי קיום שיאפשרו לו להמשיך להתמסר. פרשתנו אינה הולכת רחוק לשכר ועונש מופלגים, אלא מדברת על הבסיס שנדרש כדי להשיג שקט ומנוחת הנפש שתפנה את הכוחות לעבודת ה'.

העולם הבא, לעומת זאת, הוא עולם השכר והעונש. שם זוכה יהודי לעונג והנאה עצומים מקרבת ה', שאין נפש מלובשת בגוף יכולה להכיל אותם. כך ייסורי הנפש ח"ו הם מעבר למה שאפשר לתאר. אלו חוויות שמעבר לתפקוד בעולם הזה ועניינן לבטא את ההערכה או חוסר ההערכה לתפקוד האדם.

האמת היא, שכבר בעולם הזה, זכינו לדוגמה לגודל השכר הבלתי נתפס על קיום מצווה אחת (ומקומו העיקרי הוא בעולם הבא). חז"ל אומרים על עוג מלך הבשן, שחי לפחות אלף שנים – הוא נולד עוד קודם המבול ושרד עד שבני ישראל נכנסו לארץ ישראל. אריכות הימים העצומה באה בשכר שעדן את אברהם על נפילת לוט בשבי. מידת חיים עצומה כזו, אינה בבחינת "דמי מחיה". האדם אינו זקוק לחיות כל כך הרבה שנים לשם מילוי תפקידו. זאת רק דוגמה זעירה לאיכות השכר והעונש של מעלה.

רמב"ם תשובה שם: הקב"ה נתן לנו תורה זו עץ חיים היא וכל העושה כל הכתוב בה ויודעו דעה גמורה נכונה זוכה בה לחיי העולם הבא ולפי גודל מעשיו ורוב חכמתו הוא זוכה. [ועוד] הבטיחנו בתורה שיסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה, כגון חולי ומלחמה ורעב וכיוצא בהן וישפיע לנו כל הטובות המחזיקות את ידינו לעשות התורה, כגון שובע ושלוש ורובי כסף וזהב כדי שלא נעסוק כל ימינו בדברים שהגוף צריך להן אלא נשב פנויים ללמוד בחכמה ולעשות המצוה... וכן הודיענו שאם נעזוב התורה מדעת ונעסוק בהבלי הזמן.. שדיין האמת יסיר כל טובות העולם הזה שהן חזקו ידיהם לבעוט ומביא עליהם כל הרעות המונעים אותן מלקנות העולם הבא כדי שיאבדו ברשעים.

בכך מובנות השאלות שהעלינו: כיצד זוכה אדם לשכר גשמי והרי "שכר מצוות בהאי עלמא ליכא"? אלא שכאן מקבל דמי מחיה וקיום בסיסיים, בעוד השכר והעונש המופלגים נדחים לעולם ההוא.

כך צריך לומר לגבי אמירת חז"ל, שהצדיקים סובלים בעולם הזה והרשעים נהנים, כדי לנקות אותם מהעודפים ולהביאם מוכנים לעולם הבא. צריך לומר שמדובר על ניכוי שכר ועונש מופלגים על קיום המצוות ולא על פגיעה במנוחת הנפש שנדרשת לצורך הקיום. בהערה³ הובאה דוגמה נכונה לכך.

בכך מובן מאליו, מדוע התורה מתעלמת מכל השכר והעונש בעולם ההוא. משום שכל עניינה הוא לחזק את המחיה והתנאים לקיום המצוות בעולם הזה ואילו שכר העולם ההוא אינו שייך לכאן.

בכך פירשו מפרשי המשנה באבות את השאלה האחרונה: כיצד מבטיחה התורה שכר ועונש והרי "אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס"? אלא המשנה מדברת על ציפייה לגמול שלם ומופלג בעולם ההוא וזאת הנהגה שאינה מתאימה לבן מסור מאהבה. אולם פרשתנו מדברת על המינימום ההכרחי לקיום המצוות וכאן מותר וחובה על יהודי לפנות אל הקב"ה בהתחייבות כי ברצונו להתמסר לקיום המצוות במנוחת הנפש ולכן מבקש את הדרוש לו לצורך הקיום מיידו המלאה.

הנה שורה קצרה מהרבי המסכמת הכול:

התועודיות הרבי מלובאוויטש תשמה ה/2785: אף שלדברי רבי יעקב, אין שכר מצוות בעולם הזה, אמנם כל זה הוא השכר, אבל וודאי שהקב"ה נותן ליהודי כל טוב גשמי בעולם הזה – לא בתור שכר – כי אם כדי שיוכל לקיים תורה ומצוותיה מתוך מנוחה, שמחה וטוב לבב (כהרמב"ם תשובה ט).

סיפור חסידי מכוון: האדמו"ר רבי אברהם בורנשטיין מסוכטשוב, שהתפרסם בספריו "אבני נזר ואגלי טל", היה מגאוני הדורות וחריפי המחשבה. בהיותו ילד, חלה והתנדד בין חיים למוות. אביו רץ אל רבו, האדמו"ר מקוצק, וביקש ברכה. האדמו"ר שאל מה עושה הילד? והאבא אמר: "לומד". "מה עוד הוא עושה", והאבא ענה: "רק לומד, ביום ובלילה ראשו בתוך הספרים". האדמו"ר הניף ידו בתנועת ביטול ואמר: "נו, זה לא נקרא לימוד. הוא עוד לא התחיל ללמוד".

האבא כמעט התעלף. הוא חשב שהאדמו"ר מבטל את חשיבות חייו של בנו. לתדהמתו, כששב הביתה ראה שהילד הבריא וחזר ללימודו בכל המרץ.

חסידי מסבירים כך: כשהאדמו"ר מקוצק שמע על שקידתו של הילד, חשש שמא סיים את שליחותו. אולי הספיק במעט זמן את מה שאחרים לא מספיקים בזמן רב ושליחותו תמה. לכן אמר בביטול "הוא עוד לא התחיל ללמוד", כדי לומר למלאכי מעלה: יש לו הרבה מה לעשות בעולם וסיבות טובות לחיות לאורך ימים. וכך הווה.

נשוב ליסוד בו פתחנו את השיעור – ההשפעה של קיום המצוות על חיינו השוטפים: פרשת בחקתי מלמדת על קשר ישיר והדוק בין חיינו הרוחניים לחיינו הגשמיים. לא מדובר על שכר ועונש רחוקים בעולם הבא, בבחינת 'שוטף פלוס מאה עשרים...!', אלא על תנאי קיום ומחיה בסיסיים לעצם קיומנו.

³ לעיל הערה 2 הובא הסיפור מרש"י על הצדיק שקיבל עונשו בעולם הזה והרשע שקיבל שכרו בעולם הזה, לפני שעלו למעלה. והנה נראה מרש"י כי מדובר על תיקונים שנערכו כדי לבוא נקיים מהעודפים לעולם הבא - ומהות התיקונים היו כאלו שמעבר לעצם הקיום והיכולת לקיים מצוות בעולם הזה, כמו קבורה בביזיון ובכבוד.

לכן כשיהודי חווה קושי בחייו הגשמיים, השאלה הראשונה לשאול את עצמו (במקביל להשתדלות הגשמית): איך החיים הרוחניים שלי? כמה חיי מוקדשים לתפקידי כמשרת ה'?? בפרטיות, הרבי הדגיש פעמים רבות קשר בין בעיה ספציפית למצווה ספציפית השייכת אליה. למשל, טהרת המשפחה כשחרור קשיים בפריה ורביה. ציצית שנאמר בה ו'ראיתם אותנו' לבריאות העיניים. תפילין יוצרים איזון בין המוח והלב ולכן קשורים לבעיות נפשיות הקשורות בחוסר איזון בין המוח והלב. תוכלו למצוא דוגמאות רבות ספציפיות בספר 'אוצר סגולות הרבי', המכנס את המכתבים השייכים לכך.

בהערה⁴ הובא סיפור מטלטל, שראוי לטבול במקווה ולחבוש גארטל לפני שמספרים אותו...

נחתום בשתי נקודות דומות: בעשרת ימי תשובה שבים ומשכנעים את הקב"ה לתת בנו אמן ולקבוע דינו לשנה טובה ומבורכת. אנו מדגישים שהבקשה היא "למענך": "זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים **למענך אלוקים חיים**". כך "עשה למענך אם לא למעננו" ועוד הזכרות דומות.

והתמיהה עולה מאליה: מה החוצפה שלנו? באיזו העזה אומרים לה' תעזור **למענך**? במקום לעמוד לפניו באימה וכניעה, אומרים לו תעשה בשבילך! הגלגל התהפך והשופט הוא זה שצריך אותנו!

ההסבר החסידי הוא שזאת לא בקשה אלא **התחייבות**. אנו אומרים רבש"ע, עשה למענך, תן את התנאים לחיות לשם שמים. אנחנו מבטיחים להבין שהחיים הם לא רק זכות, הם אחריות, הם פיקדון כדי לעשות בהם את השימוש הנכון ומתחייבים להקדישם לכבוד המלכות.

עד"ז הארכנו בעבר בוויכוח התמוה בין חנה לעלי (לפי לקו"ש יט/296): הפטרת היום הראשון של ראש השנה מעלה תעלומה עצומה. חנה הייתה אישה אומללה שלא זכתה לילדים במשך 19 שנים.

⁴ הרב מנחם והבה הוא ראש כולל תלמידי חכם בירושלים. הוא היה אז בן 25 שנים, אבא טרי לשני תינוקות. הוא החל לחוש כאב באוזן שהחריף מיום ליום ושמיעתו נחלשה. בדיקה אצל רופא אף/אוזן/גרון, ירצה לבית הרפואה בילינסון לבדיקת MRI מוח, ואז הבוקר הנורא שאחרי הבדיקה: נירוכירורג בכיר התיישב על המיטה ואמר דברים כהווייתם: "יש לך גידול בגזע המוח. הוא אמנם לא ממאיר, הוא שפיר, אבל הוא בתוך גזע המוח". והבה ביקש להבין מה גודל הגידול? "הוא לא גדול ולא קטן, הוא ענק!". הבעיה היא שהוא מקנן בתוך המוח ובמקום כזה, ובגודל כזה, הקרנות לא יעבדו".

הרב פירר המליץ על רופא בבית הרפואה "הדסה" כמומחה יחיד בארץ שמוסגל להתמודד עם גידול בהיקף כזה. גם הרופא הזה לא טיח את המצב ונתן לאבא הצעיר להבין שגורלו נגזר. "יש לך בראש מפלצת שאוכלת לך את המוח, מי שיאמר שהוא יכול להוציא את הגידול בלי להותיר רושם, משקר במצח נחושה. הגידול יושב על שורה של עצבים שכל אחד הוא מרכז פיקוד של יכולות בגוף ופגיעה קטנה באחד מהם תיקח את השמיעה, את הראייה או הנשימה...". כל מילה נוספת סחררה את דעתו של והבה. הגאון הרב משה לנדא ז"ל נכנס לתמונה ונקב בשמו של רופא בקליפורניה כמנתח יחיד בעולם שמוסגל להצליח עם הניתוח. הרב לנדא נטל על עצמו את גיוס הסכום לצורך ההטסה והפעילות הרפואית: \$130,000. בראש חודש אייר הושכב הרב והבה על מיטת הניתוחים בלוס אנג'לס כשעה אחרי תחילת הניתוח, הרופא יצא אל האב שעמד בחוץ ועדכן כי המצב מסובך והניתוח יארך הרבה יותר משש וחצי השעות שתוכננו מראש. הרופא הוסיף בארשת מוטרדת כי הגידול קרוב לעצב הנשימה וזו משימה בלתי אפשרית לדלג על פגיעה בו. אולם הלא יאומן קרה: המנתח הצליח לבקוע דרך העצבים ולהוציא את הגידול בשלמותו בלי להותיר זכר. יומיים אחרי הניתוח ירד הרב והבה מהמיטה והחל לצעוד על הליכון. אחרי ארבעה חודשים של פעילות פיזיותרפיה בלתי נלאית ובכוח רצון אדיר, הוא שב ללכת. הרושם היחיד שנותר הוא איבוד השמיעה באוזן שבה הכול החל, אבל החיים עצמם נמשכים כסדרם באופן נסי.

אבל להצלה הפלאית היה עוד מרכיב: יממה לפני הניתוח, פתח הרב והבה את מסעו באוהל הקדוש של הרבי. בעומדו שם צלצל הטלפון ועל הקו היה הרב האישי שלו, הרב יעקב שוויכא, מראשי ישיבת תומכי תמימים בכפר חב"ד. הרב אמר: "מנחם, עליך לקבל החלטה מעשית שבגללה הקב"ה ירצה להשאיר אותך בחיים. עליך להיכנס אל האוהל עם בשורה עמה יעמוד הרבי לפני כיסא הכבוד ויעתיר עליך לנס רפואי. כבר חיברת ספר אחד ועשית את זה היטב, אבל הספר ההוא יועד לתלמידי חכמים, עליך לכתוב ספר שימשש את כלל ישראל". בתוך מוחו של הרב והבה יושב גידול ענק, חייו עומדים על בלימה והרב דורש ממנו לפרוץ ולהתחייב לדברים שלא עשה. הוא זכר כי שנה וחצי קודם פנה אליו מוציא לאור נמרץ בשם הרב אליהו וילהלם והציע לעמוד בראש פרויקט של ועריכה מחדש של מנהגי חב"ד בכל מעגל השנה. הרעיון לא התקדם משיקולי תקציב וכעת הרב והבה נזכר ואמר לרבו: "אולי זאת תהיה ההחלטה שלי, לקחת את הפרויקט עם כל תקציב שהוא". קשה להאמין, אבל על צג הטלפון בניו יורק הופיעה באותו רגע שיחה ממתונה מקרית מלאכי, מאותו מוציא לאור, הרב אליהו וילהלם. הוא התקשר לרב והבה בשביל עניין אחר לחלוטין, אבל הרב והבה הזכיר לו נשכחות והתחייב לקחת על עצמו את הובלת הפרויקט בכל סכום שהרב וילהלם ימצא לנכון.

ההצלה שהתרחשה למחרת בחדר הניתוח בקליפורניה, מקבלת כעת גוון אחר. ואם אתם שואלים, החלק הראשון של הספר יצא כבר אחרי עמל של שנים והחלק הבא מתוכנן להיות עב כרס מהנוכחי.

אלקנה לקח אישה נוספת ופנינה מילאה את הבית במזל. היא ילדה עשרה ילדים בתשע וחצי שנים, ואם זה לא מספיק, הייתה מתעמרת בחנה ושוברת ליבה. היא הייתה שבה מקניות לפני שנת הלימודים, מוציאה את הקלמרים ומשתפת את חנה: "זה למוישי ולרבקי...!" וחנה הייתה נשרפת.

"ויהי היום": בראש השנה עלתה משפחת אלקנה לזבוח בשילה והכאב של חנה הגיע לשיא. פנינה קיבלה מגש זבח עבור עשר ילדיה והיא לבדה. אמנם אלקנה נתן לה מנה כפולה, אבל היא ישבה בודדה. היא פנתה לאלקנה הצדיק שיתפלל עליה, אבל הוא ענה באמפתיה מהולה בכאב: "חנה, חנה, למה תבכי, הלוא אנוכי טוב לך מעשרה בנים". כלומר: תתקדמי הלאה ותפסיקי לבקש.

ממעמקי הכאב החליטה לקחת גורלה בידיה ולהתפלל. נכנסה לתוך המשכן, נעמדה לפני הפרוכת ושפכה ליבה בתפילה. ואז התרחש אירוע מוזר (שמואל א,א): "ויחשבה עלי לשכרה: ויאמר אליה עלי עד מתי תשתכרין הסירי את יינך מעליך: ותען חנה ותאמר לא אדני, אשה קשת רוח אנכי ויין ושכר לא שתיתי ואשפך את נפשי לפני ה'". עלי, הכהן הגדול, מביט באישה המתפללת ומתמלא רוגז. היא מחללת את הקודש. הוא פונה בצעקות: "הסירי את יינך מעליך". הדבר היותר מדהים הוא, שחנה לא מופתעת, אלא עונה לעניין: "ויין ושכר לא שתיתי ואשפוך את נפשי לפני ה'".

וכלום לא מובן: האם חנה נכנסה למשכן עם בקבוק יין?! הרי הגמרא לומדת ממנה את הלכות תפילה, כמובא בברכות "כמה הלכתא גברותא איכא למילף מהא דחנה?"

הכרח לומר שהתנהל דיון עדין ורגיש בינה ובין עלי: **המניעים של חנה**. מה מזין את הבערה שלה להיות אימא? הכהן סבר שהיא מבקשת בשביל עצמה ולכן טען שזה לא היום המתאים לעסוק בצרכים אישיים. ראש השנה הוא ה"ראש" עליו עומדת מלכות ה', היום מריעים בשופר ומכתירים את הקב"ה למלך, וביום כזה לא מתאים לבקש ולדרוש לעצמך, כי אם להיפך: להתחייב ולהתמסר אליו.

לכן מאשים אותה בשכרות, כי השיכור מלא בעצמו. האלכוהול מציף את הרגשות ומוציא החוצה את ה"עצמי" שחושש להתגלות ביום רגיל. השיכור בוכה, צועק, מחבק ומנשק ומשפריץ את עצמו.

כאן מגיעה התשובה המהפכנית של חנה: "לא, אדוני, ואשפוך את נפשי לפני ה'". טעות בידך: לא ביקשתי בשביל עצמי אלא **למענו**. אני לא מבקשת ילד כדי להגשים את עצמי כאימא או שישעד אותי לעת זקנה. השליחות שלי היא ללדת ילדים ולגדל אותם יראי שמים. לכן חנה מוסיפה ומבטיחה: "ונתתיו לה' כל ימי חייו", הוא יהיה 'מושאל' לצרכי שמים כל חייו.

כך דרש הבעש"ט את הפסוק בתהלים: "רעבים גם צמאים - **נפשם** בהם תתעטף". כאשר יהודי רעב וצמא - זה לא רק הגוף צועק, הנפש צועקת. הרעב הוא הדרך של הנפש לפגוש את העולם ולשנותו. 'יהודים זורעים גשמיים וקוצרים רוחניים'. יהודי צריך כסף כדי ללדת ילדים ולחנך אותם מתוך שמחה. יהודי צריך רוחה גשמית כדי לקנות סוכה וארבע מינים ולארח אנשים בסוכה. לבקש גשמיים זה לא לרדת נמוך, זה לקבל את ארגז הכלים כדי לשרת את הקב"ה.

כשאדם מבקש **בשביל כבוד המלכות** – הוא מקבל לפי מושגי המלכות. אם אדריכל עומד לבנות ארמון מפואר לבית המלוכה, הוא מקבל את כרטיס האשראי המלכותי לבנות את המבצר המרשים ביותר. שנדע לבקש מהטעמים הנכונים, שנקדיש את עצמנו לשם שמים ונזכה למילוי כל המשאלות ובראשן: "וידע כל פעול כי אתה פעלתו ויבין כל יצור כי אתה יצרתו" בגאולה האמתית בקרוב ממש.

כתובת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של **שלוחי הרבי ברחבי תבל**

ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי
ר' **שניאור** ורעייתו **יוכבד** שיחיו **מינסקי**
להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב